

СЕКЦІЯ 6 ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 316.34

Гончарова С.Ю.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління персоналом та економіки праці
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

Семенченко А.В.

*аспірант кафедри управління персоналом та економіки праці
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

ПРИЧИНИ І ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ РІВНЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ЗА РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню рівня доходів населення, виявленню основних причин і тенденцій їх зміни. Для отримання узагальнюючої інформації щодо диференціації доходів населення України проведено дослідження доходів домогосподарств у розрізі економічних районів.

Ключові слова: доходи населення, регіони, тенденції, споживчі витрати, грошові та негрошові доходи.

Гончарова С.Ю., Семенченко А.В. ПРИЧИНЫ И ТЕНДЕНЦИИ ИЗМЕНЕНИЯ УРОВНЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ ПО РЕГИОНАМ УКРАИНЫ

Статья посвящена исследованию уровня доходов населения, выявлению основных причин и тенденций их изменения. Для получения обобщающей информации о дифференциации доходов населения Украины проведено исследование доходов домохозяйств в разрезе экономических районов.

Ключевые слова: доходы населения, регионы, тенденции, потребительские расходы, денежные и неденежные доходы.

Goncharova S.Yu., Semenchenko A.V. THE CAUSES AND TRENDS OF CHANGES INCOME IN REGIONS OF UKRAINE

The article is devoted to study the level of the population of incomes, to identify the main causes and trends of their changes. To obtain summarizing information about income differentiation of the population of Ukraine conducted a study of household income by economic regions.

Keywords: incomes, regions, trends, consumer spending, monetary and non-monetary income.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день головним пріоритетом соціально-економічного розвитку держави є підвищення рівня та якості життя населення. За останні два роки рівень доходів більшості населення в Україні практично не змінювався, проте ціни на продовольчі та непродовольчі товари, навпаки, зросли у декілька разів. Саме тому моніторинг причин і тенденцій зменшення рівня доходів населення України набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню рівня доходів населення присвячено багато наукових праць. Цю проблему вивчали та вивчають такі українські та зарубіжні вчені, як Н.А. Балтачєєва [1], О.В. Кондирін [2], В.О. Мандибуря [3], А.А. Саввов [4], А.М. Колот, В.А. Литвинов та ін.

Постановка завдання. Завдання статті полягає у визначенні причин і тенденцій розподілу грошових доходів за певними економічними районами, що пов'язане з соціальною стратифікацією суспільства за географічними, демографічними та культурними ознаками.

Вклад основного матеріалу дослідження. Доходи домогосподарств займають важливе місце у системі дослідження рівня та якості населення. Динаміка сукупних ресурсів домогосподарств за 2011–2014 рр. наведена у таблиці 1. Найбільшу питому вагу серед грошових доходів домогосподарств України займає, безперечно, оплата праці. Також значущими є доходи

від підприємницької діяльності та самозайнятості, доходи від продажу сільськогосподарської продукції, пенсії та грошова допомога від родичів, частка яких є найбільшою в структурі грошових доходів.

За допомогою функції «ТЕНДЕНЦІЯ» в Microsoft Excel спрогнозуємо значення елементів доходу на 2016–2020 рр. На рисунку 1 наведена діаграма прогнозних значень елементів доходу.

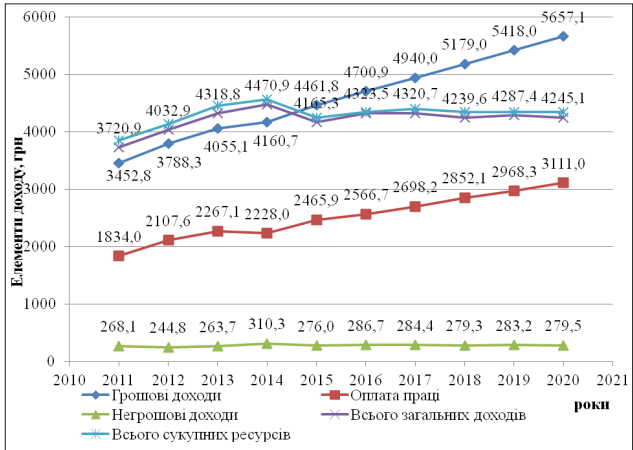

Рис. 1. Прогнозні значення елементів доходу на 2016–2020 рр.

Як видно з рисунка 1, грошові доходи найбільш впевнено збільшуються та у 2020 році, за прогнозом, складуть 5657,1 грн на одне домогосподарство. Аналіз тренду також показує, що за такої динаміки не грошові доходи, загальні доходи та сукупні ресурси починаючи з 2015 року знижуються та до 2020 року їх значення є незначно нижчими за дані 2015 року.

Далі проаналізуємо грошові доходи домогосподарств за економічними районами в 2013-2014 роках, які наведені у таблиці 2.

Як видно із таблиці 2, в цілому по країні у 2014 році порівняно з 2013 роком спостерігається зниження розміру такого елементу доходу, як оплата праці, але ж зменшення розмірів заробітної плати відбулося лише у Донецькому та Центральному районах на 499,1 грн та 197,4 грн відповідно. На рисунку 2 представлений аналіз структури доходів населення у 2013–2014 рр. [5].

Не менш важливим також є з'ясування того, на що ж витрачають українці кошти, а саме споживчі грошові витрати (табл. 3).

Як видно із даних таблиці 3, грошові витрати домогосподарств України в 2014 році збільшилися порівняно з 2013 роком, за винятком витрат на відпочинок та культуру (-7,1 грн), оплату путівок та бази відпочинку (-1,3 грн). Таким чином, за результатами аналізу вищенаведеної таблиці видно, що значна кількість показників має від'ємне значення через кризовий економічний стан держави, проведення антитерористичної операції на Сході країни.

Узагальнюючи отримані соціально-економічні показники, важливим є встановлення причин ситуації, що склалася у сфері доходів населення, та перспектив розподілу

доходів населення. Загальні причини та тенденції зміни рівня доходів населення представлені на рисунку 3.

У значної частини громадян реальні доходи скоротилися ще більше, бо їх загальне зменшення одночасно супроводжувалось перерозподілом на користь багатих. Зовнішній борг України зріс до 62,7 млрд. дол. США [6]. Зменшення обсягу боргу відбулося головним чином за рахунок скорочення короткострокової заборгованості реального сектору за торговими кредитами.

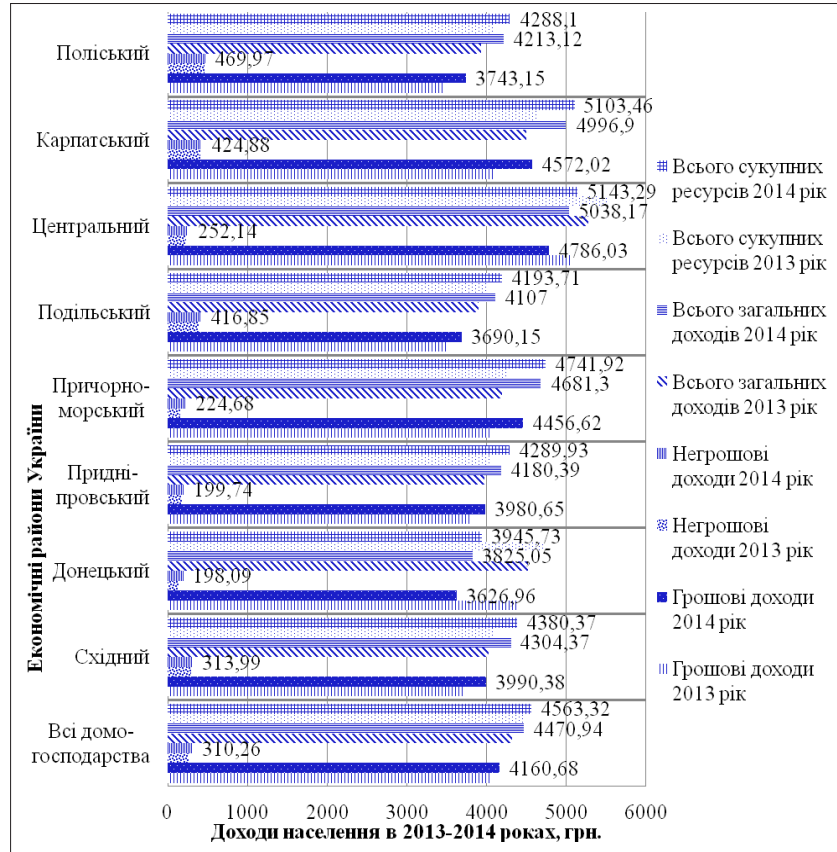

Рис. 2. Аналіз структури доходів населення у 2013–2014 рр. за економічними районами України

Таблиця 1

Динаміка сукупних ресурсів домогосподарств за 2011–2014 рр.

Найменування елементів доходу	У середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство						
	грн				%		
	2011	2012	2013	2014	2012/2011	2013/2012	2014/2013
Грошові доходи	3452,8	3788,3	4055,1	4160,7	109,72	107,04	102,60
Оплата праці	1834,0	2107,6	2267,1	2228,0	114,92	107,57	98,28
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	180,1	171,2	181,6	238,5	95,06	106,07	131,33
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	122,1	117,9	123,8	148,8	96,56	105,00	120,19
Пенсії	856,8	971,5	1040,2	1043,9	113,39	107,07	100,36
Грошова допомога від родичів	188,6	176,8	191,7	203,5	93,74	108,43	106,16
Не грошові доходи	268,1	244,8	263,7	310,3	91,31	107,72	117,67
Всього загальних доходів	3720,9	4032,9	4318,8	4470,9	108,39	107,09	103,52
Доходи від продажу особистого і домашнього майна	5,0	5,4	1,4	1,7	108,00	25,93	121,43
Доходи від продажу нерухомості	15,1	4,1	16,7	2,5	27,15	407,32	14,97
Використання заощаджень, позики, повернені домогосподарству борги	120,8	101,4	117,3	88,2	83,94	115,68	75,19
Усього сукупних ресурсів	3841,8	4134,3	4454,2	4563,3	107,61	107,74	102,45

Таблиця 2

Грошові доходи домогосподарств за економічними районами у 2013–2014 рр.
(у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн)

Найменування елементів доходу	Всі домогосподарства			у тому числі за економічними районами							
				Східний	Донецький	Придніпровський	Причорноморський	Поліський	Центральний	Карпатський	Поліський
	2013	2014	Абс. відх.	Абсолютне відхилення 2014 р. від 2013 р.							
Оплата праці	2267,1	2228,0	-39,1	18,0	-499,1	19,8	85,5	5,0	-197,4	90,0	187,9
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	181,6	238,5	56,9	31,5	-64,4	-28,6	167,9	48,6	34,9	205,3	16,6
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	123,8	148,8	25,1	52,2	26,7	42,3	20,9	18,6	-3,0	19,5	-28,4
Доходи від власності (дивіденди від акцій та інших цінних паперів, відсотки по вкладах)	33,5	44,4	10,9	4,2	-2,4	36,5	33,9	4,3	-3,3	2,2	-8,0
Пенсії	1040,2	1043,9	3,7	104,2	-171,4	53,8	17,3	49,5	61,1	9,2	49,4
Стипендії	27,3	31,1	3,8	3,0	0,3	-0,2	1,2	-4,9	12,9	3,5	-0,1
Допомоги, пільги, субсидії та компенсаційні виплати, надані готівкою	141,5	153,8	12,3	18,3	-33,2	-5,8	7,0	32,7	-11,3	26,8	18,2
Грошова допомога від родичів	191,7	203,5	11,8	12,5	37,1	39,5	55,0	22,7	-176,7	65,2	7,0
Аліменти	13,0	13,2	0,1	2,6	-6,4	-2,5	-2,5	4,5	9,6	-2,3	1,1
Інші грошові доходи	35,4	55,4	20,1	18,5	-38,2	31,8	26,5	-3,5	11,0	62,6	26,3
Грошові доходи	4055,1	4160,7	105,6	265,0	-750,8	186,7	412,7	177,4	-262,2	481,9	269,9

Таблиця 3

Споживчі грошові витрати домогосподарств за економічними районами України у 2013–2014 рр.
(у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн)

Найменування елементів витрат	Всі домогосподарства			у тому числі за економічними районами							
				Східний	Донецький	Придніпровський	Причорноморський	Поліський	Центральний	Карпатський	Поліський
	2013	2014	Абс. відх.	Абсолютне відхилення 2014 р. від 2013 р.							
Продукти харчування та безалкогольні напої	1641	1766	125,0	141,0	-20,5	168,8	191,6	208,8	55,3	247,2	132,1
Алкогільні напої	53,8	55,5	1,6	1,2	6,7	3,4	-4,5	11,0	-7,2	5,8	6,1
Тютюнові вироби	76,4	80,7	4,3	-5,0	-6,2	6,9	1,5	16,9	8,5	14,9	14,2
Одяг і взуття	225,7	245,9	20,1	15,0	-45,8	17,1	20,6	18,4	-18,0	58,3	28,7
Житло, вода, елек-троенергія, газ та інші види палива	342,6	363,7	21,1	22,7	-5,3	63,6	45,3	-1,6	-14,3	23,7	22,6
Довідково: оплата житла, комунальних продуктів та послуг	285,2	307,7	22,5	23,8	-17,3	45,4	49,8	10,0	-3,8	25,7	26,2
Предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	89,2	92,0	2,8	7,0	-23,4	4,6	0,2	4,6	-4,5	17,7	5,5
Охорона здоров'я	121,1	139,8	18,7	32,3	-23,2	47,6	15,6	13,9	-7,0	14,6	31,0
Транспорт	157,7	166,8	9,1	43,2	-26,9	39,5	25,0	-10,0	-21,8	-19,7	4,7
Зв'язок	108,0	111,9	3,9	4,4	-14,5	13,4	8,6	-0,9	-2,7	8,9	2,9
Відпочинок і культура	76,9	69,7	-7,1	-9,9	-24,3	6,4	-1,2	1,7	-27,4	-3,1	-3,9
Освіта	45,6	45,8	0,2	-7,9	-4,3	4,3	0,9	-11,9	-3,5	0,5	6,1
Ресторани та готелі	91,5	91,6	0,1	-16,1	-26,9	-8,8	16,0	-9,7	-6,7	16,6	3,8
з них:											
харчування поза домом	68,6	72,8	4,2	-7,9	-14,9	-6,3	12,0	-2,3	-5,6	20,2	13,3
витрати на оплату путівок на бази відпочинку тощо	5,7	4,3	-1,3	-1,4	-6,5	1,2	4,9	-3,2	-2,9	-0,6	-2,4
Різні товари та послуги	99,8	108,3	8,4	11,5	-4,3	17,2	6,8	20,6	-12,2	19,2	9,4
Споживчі грошові витрати	3129,8	3338,3	208,5	239,3	-218,8	383,9	326,2	261,8	-61,6	404,5	262,9

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, аналізуючи вищезазначені результати можемо зробити певні висновки. Тіньова економіка в Україні є однією із найбільших перешкод розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення та інтеграції в європейське співтовариство. Вона є відображенням активної криміналізації економічних процесів, високої корупційності органів державної влади та низької правової і податкової культури юридичних та фізичних осіб. Вирішення цих проблем – серйозний виклик Україні після політичних змін у 2013–2014 рр. Чітке дотримання норм податкового законодавства, а також якісніший аналіз проектів змін до податкового законодавства, дадуть змогу зменшити ризики економічної діяльності і поліпшити планування бюджету організацій [7].

Останні зміни валютного курсу теоретично могли б збільшити податкові надходження до бюджету, після зростання митної вартості імпортованих товарів та послуг. Разом з цим, як свідчать останні дані Держстату, обсяги імпорту в Україну скорочуються.

Більш суттєве знецінення гривні може, навпаки, призвести до падіння податкових надходжень від імпорту, якщо його споживання різко скоротиться в Україні.

У короткостроковій перспективі економіка України розвиватиметься в умовах відносно низьких темпів зростання (3,6% у 2014 р. та 3,9% у 2015 р.) та погіршення кон'юнктури світових фінансових ринків.

За нинішніх геополітичних та економічних умов драйвером економічного зростання може стати аграрний сектор з огляду на перспективи розширення експортної географії збуту продукції. Завдяки відкриттю європейського ринку для українських товарів та скасуванню ввізних мит можна очікувати зростання обсягів експорту сільськогосподарської продукції до ЄС.

Таким чином, узагальнення причин і тенденцій зміни рівня доходів населення дає підставу стверджувати про необхідність застосування адміністративних заходів на рівні держави, у тому числі тимчасових обмежень щодо купівлі-продажу валюти, посилення контролю за поверненням експортної виручки в Україну, обов'язкового продажу її більшої частини тощо, можуть створити передумови для укріплення курсу гривні у короткостроковій перспективі. Відмовлення від адміністративних регуляторів на валютному ринку доцільне лише у разі стабілізації ситуації на Південному Сході України.

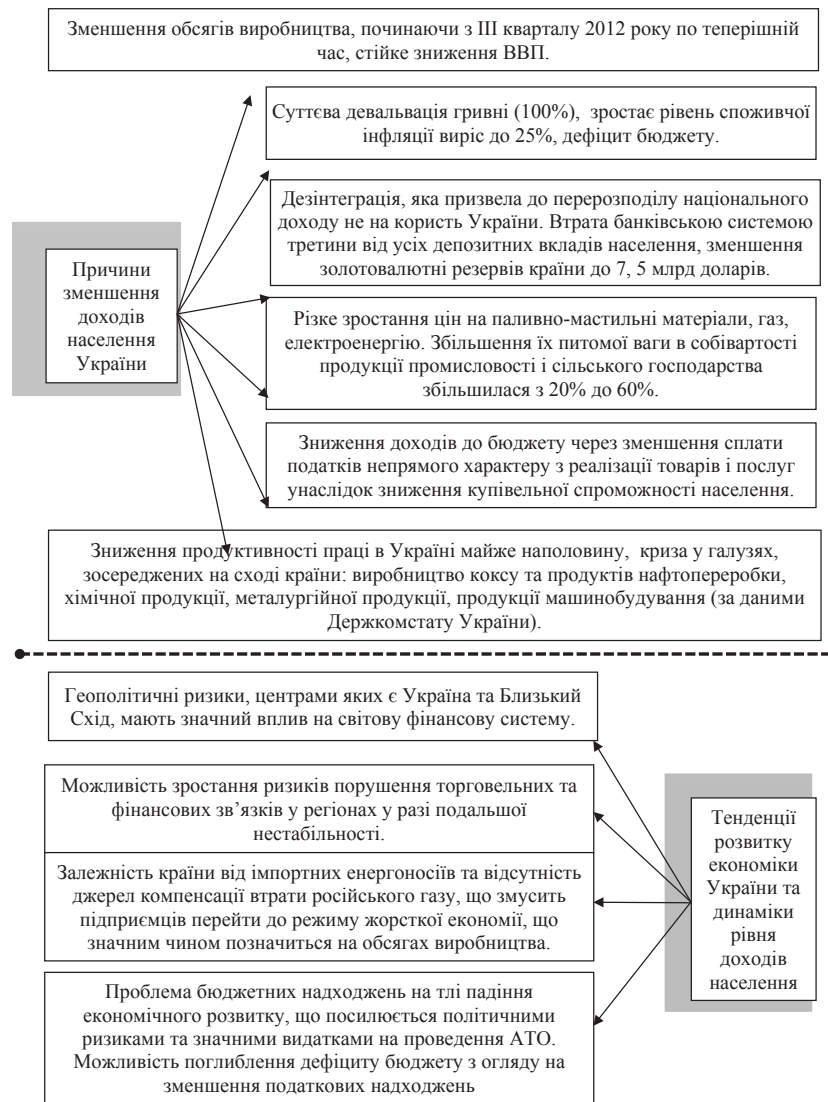

Рис. 3. Загальні причини та тенденції зміни рівня доходів населення

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Балтачєєва Н.А. Вплив економічної кризи на рівень доходів населення України / Н.А. Балтачєєва // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2, Т. 3. – С. 129-133.
- Кондірін О.В. Доходи населення як основний показник рівня життя в Україні // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. Вип. 5(120). – К., 2011. – С. 229-232.
- Мандибура В.О. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання. – К. : Вища шк., 2008. – 165 с.
- Саввов А.А. Доходи населення України та їх динаміка // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 2. – С. 121-126.
- Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- Вікіпедія: Вільна енциклопедія [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/Економіка_України.
- Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf.